

KULT LIČNOSTI JOSIPA BROZA TITA

Vinka Klišmanić
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
Odsjek za povijest
vinkak96@gmail.com
Stručni rad
Primljeno: 29. 8. 2021.
Prihvaćeno: 8. 2. 2022.

Kult ličnosti je povijesna i sociološka, vječito aktualna tema. Rad donosi glavne elemente kulta ličnosti Josipa Broza Tita, lidera Jugoslavije i jedne od najistaknutijih povijesnih ličnosti uopće. Objasniti će se značenje pojma kulta ličnosti, glavni elementi za njegovu uspostavu te će se navesti neki od elemenata i na koji su način iskorišteni za uspostavu Titove nedodirljive vlasti, odobrene od strane većeg dijela naroda Jugoslavije.

Ključne riječi: *kult ličnosti, Josip Broz Tito, Dan mladosti, Štafete, Jugoslavija*

Uvod

Moderna povijest obilježena je najkrvavijim ratovima u povijesti čovječanstva. Stoga, nije uopće začuđujuće da se oko ključnih osoba, odnosno istaknutih i povijesno relevantnih pojedinaca, izgrađuju kultovi ličnosti s ciljem kreiranja idealne predodžbe koju će narod usvojiti kako bi mu pružio nadu u bolju budućnost. Također, nije pogrešno tvrditi da posebna zanimljivost i bogatstvo navedenog povijesnog perioda leži u isticanju individue koja preuzima ulogu nositelja društvenih promjena, nažalost, više puta loših nego dobrih. Kako je već spomenuto, oko istaknutog pojedinca kreira se kult ličnosti koji se preciznije može definirati kao „umjetno stvoren koncept koji služi prvenstveno stvaranju i naglašavanju legitimiteta vodstva kao takvog“¹. S obzirom da je navedeno povijesno razdoblje prožeto raznim političkim procesima, kultovi ličnosti najčešće su se gradili oko političkih lidera. Tema rada je nastanak i izgradnja kulta ličnosti Josipa Broza Tita, jednog od najpoznatijih i najutjecajnijih aktera 20. stoljeća. Brojni su faktori utjecali na stvaranje kulta ličnosti, no nijedan od njih nije bio prepušten slučaju već je detaljno izrežiran od strane KPJ, još za vrijeme trajanja Drugog svjetskog rata. Kroz poglavlja u radu prikazat će se glavni

1 Miljan, Goran. „„Karizmatični“ Poglavljenik? Poglavljenik i formiranje karizmatičke zajednice – primjena i korisnost Weberova koncepta karizme.“ *Historijski zbornik* 66, br. 1 (2013): 126.

elementi kulta ličnosti Josipa Broza Tita uz pomoć kojih se 35 godina zadržao na vlasti i bio omiljen među narodom.

Kult ličnosti i karizmatički tip vlasti

Pojam kult ličnosti, tj. kult osobnosti označava javno nekritičko glorificiranje određene osobe s ciljem izgradnje cjelokupne slike navedene osobe kao nepogrešivog političkog vođe. Također, može se definirati i kao specifičan oblik autokratske vladavine uspostavljene na temelju birokratizacije političke i društvene sfere.² O samom fenomenu kulta ličnosti raspravljali su mnogi znanstvenici, pa tako i sociolog Max Weber koji ga je definirao kao sredstvo za osnaživanje dominantnog položaja osobe oko koje se kult ličnosti gradi, najčešće diktatora. Učestali alati postizanja navedenog cilja su obredno obožavanje, neprekidna vidljivost, razvijanje herojskih mitova, uklanjanje kritičkog razmišljanja i kreiranje distance između vođe i puka.³ Termin „kult ličnosti“ ulazi u širu uporabu nakon što ga je prvi iskoristio Nikita Sergejevič Hruščov na zatvorenom 20. kongresu Komunističke partije Sovjetskog Saveza, u noći s 24. na 25. veljače 1956. godine. Termin je iskorišten u svrhu Hruščovovog osvrtnja na svog prethodnika Josifa Visarionoviča Staljina čiju je vladavinu, od 1929. do 1953. godine, između ostalog, nazvao i razdobljem vladavine kulta ličnosti.⁴

Uz pojam kulta ličnosti često se veže i pojam karizme te vlasti koja se na njoj temelji, iako Kallis tvrdi da fenomen „kulta ličnosti“ ne mora nužno slijediti iz već uspostavljene karizmatične zajednice.⁵ Pojam karizme dobio je na važnosti u povijesnim periodima koja su nastojala razjasniti koncept totalitarnih pokreta i vlasti, a razjašnjenja su tražila znanstvenu osnovu društvene pojave koja se može okarakterizirati kao zavedenost širokih masa od strane karizmatičnog vođe koji ih je upravio prema, uglavnom radikalnom cilju. Pojam karizme je prošao kroz više faza transformacije, a izvorno dolazi od sv. Pavla koji karizmu poima kao pokazatelj specifične kvalitete pojedinca. U srednjem vijeku se navedeni pojam nije koristio, barem prema dostupnim izvorima, no u 19. stoljeću Rudolph Sohm ponovo ga uvodi u upotrebu, a od njega ga preuzima

2 kult ličnosti. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.

3 Overy, Richard. *Diktatori (Hitlerova Njemačka i Staljinova Rusija)*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2005., 124-125.

4 Rabrenović, Andrijana. „Politički plakat i kult ličnosti.“ *MediAnali* 7, br. 13 (2013): 74.

5 Miljan, Goran. „„Karizmatični“ Poglavnik? Poglavnik i formiranje karizmatičke zajednice – primjena i korisnost Weberova koncepta karizme.“ *Historijski zbornik* 66, br. 1 (2013): 126.

i obrazlaže Max Weber koji ga izvodi iz religijskih okvira, ali zadržava značajku misije pojedinca.⁶ Parafrazirajući Webera, karizma predstavlja osobinu koja određenu ličnosti izdvaja od drugih, čini je natprirodnom i iznimnom u odnosu na druge.⁷ Karizmatični vođa posjeduje posebne vrline koje su, kako Weber navodi: „takve da nisu dostupne običnim osobama, već je njihovo ishodište božansko ili uzorno i na takvim temeljima pojedinac je smatran vođom.“⁸ Karizma je najveličanstveniji izraz legitimnosti. Osoba s karizmom se smatra „Božjim darom“ i samim time prirodnim izborom za vođu. Karizmatički tip vlasti temeljen je na emocionalnoj predanosti karizmatičkom vođi i njegovim natprirodnim osobinama te se nerijetko javlja i neka vrsta opčinjenosti vođom. Vođa nije ograničen zakonima već je iznad njih, a ostali ga respektiraju zbog njegovih iznimnih osobina koje rabi u svrhu napretka zajednice kojoj stoji na čelu. Češće se ovaj oblik vlasti javlja u društvima koja nisu zahvaćena modernizacijom, no to nije pravilo. Također je moguće pojavljivanje karizmatičke vlasti i u demokratskim društvima gdje karizmatični lider zna biti krucijalan u određenim društvenim događanjima. Ipak, može se sa sigurnošću tvrditi da je navedeni oblik vlasti revolucionaran i da će se najčešće javiti u vrijeme društvenih promjena kada vlada stanje neizvjesnosti pa čak i straha. Prirodno je da narod u takvom stanju traži oslonac i sigurnost kojeg mu može pružiti karizmatični vođa koji tada postaje centralna osoba i oko koje se počinje graditi kult ličnosti. Vladavina karizmatika prestaje u trenutku kada više nije u „Božjoj milosti“, odnosno kada narod prestane vjerovati u njegove kvalitete. Period 20. st., upravo zbog svoje nestabilnosti i stalnih političkih promjena je iznjedrilo mnoge karizmatike kao što su Franklin Delano Roosevelt, J. F. Kennedy, Winston Churchill, Benito Mussolini, Josif Visarionovič Staljin i naravno, Josip Broz Tito koji je središnja osoba ovog rada.⁹

Titov kult ličnosti

Navedene karakteristike pojma kulta ličnosti, primjenjive su, dakako, i na kult ličnosti Josipa Broza Tita. Tito, kao simbol jednog vremena i jednog režima, iz Drugog svjetskog rata izlazi kao pobjednik i uzročno

6 Isto, 123.

7 Blažević, Robert. „Stigma i karizma.“ *Politička misao* 40, br. 3 (2003): 129.

8 Miljan, Goran. „„Karizmatični“ Poglavnik? Poglavnik i formiranje karizmatičke zajednice – primjena i korisnost Weberova koncepta karizme.“ *Historijski zbornik* 66, br. 1 (2013): 124.

9 Blažević, Robert. „Stigma i karizma.“ *Politička misao* 40, br. 3 (2003): 128-131.

posljedično postaje lider komunističke Jugoslavije koji se na vlasti zadržao 35 godina. S obzirom na njegova postignuća u navedenom ratu, reputaciju koju je izgradio među suborcima i narodom te razočaranost naroda u prethodnog vladara, Titu kao heroju koji je porazio okupatora, tj. propagandnom aparatu KPJ-e nije bilo teško izgraditi kult личности.¹⁰

Kroz period njegove vladavine izgradnja kulta личности bila je toliko intenzivna, što nije začuđujuće zbog organizacije države i zbog činjenice da je u svakoj od jugoslavenskih republika jedan grad nosio njegovo ime, isto kao i glavne ulice nekih gradova te škole, vojarne itd. S vremenom je on kao osoba postao važniji od države koju je vodio te je paralelno sa slabljenjem njegovog kulta личности slabila i sama Jugoslavija. Kao posljedica uspješne izgradnje kulta личности među narodom može se izdvojiti emocionalna vezanost jugoslavenskog naroda za svog predsjednika, koja je bila posebno izražena prilikom objave njegove smrti i o kojoj svjedoči citat Pere Simića i Zvonimira Despota: „Sa suzama i jaucima ispratili su ga milijuni Jugoslavena. Mnogi su za njim više i bolnije patili nego za svojim najrođenijima. Ni slutili nisu da time oplakuju i sebe i Jugoslaviju.“ Pokopan je u Kući cvijeća u Beogradu.¹¹

Dolazak Josipa Broza Tita na vlast

Nakon Titovog dolaska na vlast, veći dio njegovog života je mistificiran u svrhu propagande. Nije mu točno utvrđen datum rođenja, no između mnoštva datuma dva se uzimaju kao najpouzdanija. Jedan od njih je 7. svibnja 1892. godine, koji je prema biografu V. Vinterhalteru najvjerodostojniji jer se temelji na prijepisu iz matice rođenih katoličke župe u Tuhlju, a drugi, poznatiji datum je 25. svibnja 1892. godine koji je kasnije postao državni praznik poznat kao Dan mladosti. Sam je Tito djelomičan krivac za neutvrđenost njegovog datuma rođenja jer je kroz svoje djelovanje unutar komunističke partije, do kraja Drugog svjetskog rata koristio razna kodna imena i datume rođenja i tako izazvao konfuziju.¹²

Josip Broz rođen je u Kumrovcu u Hrvatskom Zagorju kao sedmo dijete Hrvata Franje Broza i Slovenke Marije Broz, rođene Javeršek. Prema publicistu Vladimiru Dedijeru, smatra se da je obitelj Broz štovala „kult predaka“ i veličala lik i djelo Matije Gupca kao borca za prava seljaka.

10 Nemet, Dražen. „Povijesni mitovi o Josipu Brozu Titu kao sredstvo manipulacije narodima na prostoru bivše SFRJ.“ *Pro tempore*, br. 3 (2006): 109.

11 Simić, Pero, Despot, Zvonimir. *Tito-Jedna biografija*, Zagreb: Despot Infinitus, 2017., 25.

12 *Isto*, 26-27.

Veličanje Gupca kasnije se dovodi u vezu s Titovim komunizmom, no to je produkt tadašnje vladajuće ideologije jer se isticanje Gupca koristilo kao sredstvo komunističke propagande u svrhu jačanje ideologije među narodom te se čak išlo toliko daleko da su neki prezime Broz tumačili kao kraticu od Ambroz (Matija Ambroz Gubec). Njegovo djetinjstvo ne razlikuje se puno od djetinjstva ostale djece Hrvatskog Zagorja. Paralelno sa školom, kao i sva ostala djeca, bio je prisiljen pomagati u obiteljskim poslovima. Ni u školi se nije posebno isticao, varirao je između dobrog i vrlo dobrog učenika, sudeći po njegovim svjedodžbama.¹³ Prilikom ministriranja u mjesnoj župi, u dobi od dvanaest godina, doživio je neugodnu situaciju s župnikom. Naime, zbog nespretnosti prilikom skidanja odore župnik, koji je bio u alkoholiziranom stanju, pljusnuo ga je te je sam Tito o toj epizodi i Crkvi uopće naveo slijedeće: „Nedeljom sam doduše još odlazio na misu jer je majka tako željela, no mislim da sam tada s Crkvom raskrstio.“¹⁴ U rodnom Kumrovcu je završio četiri razreda pučke škole, a kasnije i bravarski zanat u Sisku. Za vrijeme izučavanja zanata prvi put se upoznae s idejama socijalističkog pokreta, a 1910. godine učlanjenjem u Savez kovinarskih radnika u Radničkom domu u Zagrebu direktno postaje i član Socijaldemokratske stranke Hrvatske i Slavonije. Zbog težnje za boljim životom, potaknut motivom gladi iz djetinjstva kojeg je sam znao spomenuti u svojim intervjuima i motivom lijepe odjeće, Tito odlazi raditi u inozemstvo.¹⁵ Od 1910. do 1913. godine, u potrazi za poslom i privremenom obavljanju istog prošao je rutu od Zagreba, Trsta, Kamnika, Čenkova, Münchena, do Beča i Bečkog Novog Mjesta. U spomenutom periodu Josip Broz znatno je napredovao u vlastitom zanatu. Bio je vješt u popravljanju bicikli, motora i automobila, ali je također savladao dva jezika, njemački u većoj i češki u manjoj mjeri. Ivo i Slavko Goldstein navode: „okusio je čari dobrih namještenja i zarada, ali i gorčinu nezaposlenosti, uzaludnog obijanja vrata u potrazi za poslom, i krajnju neimaštinu kada se u tuđem svijetu potroši mala uštedevina, a novog posla još nema na vidiku. Sudjelovao je u nekoliko velikih štrajkova, borio se protiv štrajkbrehera i s masama radnika slavio I. svibanj. Kad je doslovce bio gladan u Trstu i u Beču, dobio je

13 Blažina, Boris. „Djetinjstvo i mladost Josipa Broza Tita 1892. - 1920. kroz prizmu biografija: kontradikcije, nedosljednosti, politizacija, pedagogizacija.“ *Povijest u nastavi XIII*, br. 26 (2) (2015): 84-86.

14 Pirjevec, Jože. *Tito i drugovi*, Zagreb: Mozaik knjiga, 2012., 27.

15 Blažina, Boris. „Djetinjstvo i mladost Josipa Broza Tita 1892. - 1920. kroz prizmu biografija: kontradikcije, nedosljednosti, politizacija, pedagogizacija.“ *Povijest u nastavi XIII*, br. 26 (2) (2015): 86-93.

novčanu pomoć svojeg kovinskog sindikata, koji mu je bio od pomoći i pri traženju zaposlenja.“ Iz navedenog je jasno da je period od 1910. do 1913. imao veliki utjecaj na pojačanje Titove privrženosti radničkoj organizaciji, solidariziranju s narodom koji je u sličnoj situaciji i dodatnom razvijanju socijalističkih ideja.¹⁶ Na početku Prvog svjetskog rata mobiliziran je u 10. satniju 25. pukovnije 42. divizije domobranstva. Ubrzo je shvatio da njemu nije mjesto u navedenoj vojsci te ju je godinama nakon okarakterizirao kao zaglupljujuću i tromu. Bio je zarobljenik u Petrovaradinskoj tvrđavi iz koje je prebačen na bojišta u Galiciju i Karpate. Kao zarobljenik odveden je na prisilni rad u selo Kalasijevo iz kojeg preko Kungura gdje je također radio, 1917. godine bježi u Petrograd i ubrzo u Finsku u kojoj će biti ponovo uhićen i odveden u Omsk gdje se učlanjuje u jugoslavensku sekciju Ruske komunističke partije. Vrijeme u zarobljeništvu i izbjeglištvu koristi za učenje jezika i savladavanja što većeg broja literature. Članom Komunističke partije Jugoslavije postaje povratkom u Zagreb 1920. godine, a godinu nakon rad je stranke zabranjen što ih je prisililo na ilegalno djelovanje. Uhićen je 1928. godine i osuđen na 5 godina zatvora, a kaznu je odrađivao prvo u Lepoglavi, pa u Mariboru i naposljetku u Ogulinu. Nakon izlaska iz zatvora počinje djelovati pod imenom Tito i u ime KPJ-e djeluje u inozemstvu te 1934. godine dobiva titulu generalnog sekretara Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije. U vrijeme Drugog svjetskog rata, Tito staje na čelo NOP-a i predvodi ustanak. Zahvaljujući prvim ratnim postignućima u borbi protiv okupatora, 1942. godine osniva se Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije koja iz Drugog svjetskog rata izlazi kao pobjednička, a Tito kao maršal i narodni heroj, 7. ožujka 1945. godine, u Beogradu, ustrojava vladu Demokratske Federativne Jugoslavije kojoj staje na čelo.¹⁷

O Titu u medijima i literaturi

Kako je već navedeno, mediji su glavno sredstvo za izgradnju i održavanje kulta ličnosti. Sveprisutnost u medijima, uz zadržavanje doze mističnosti, i kontrola tiska bile su ključne. Kao i u svim ostalim režimima, nužno je bilo kontrolirati što se objavljuje o ideološkom vođi jer bi u protivnom, njegov imidž mogao biti narušen, a samim time i

16 Goldstein, Ivo, Goldstein, Slavko. *Tito*, Zagreb: Profil, 2015., 34.

17 Blažina, Boris. „Djetinjstvo i mladost Josipa Broza Tita 1892. - 1920. kroz prizmu biografija: kontradikcije, nedosljednosti, politizacija, pedagogizacija.“ *Povijest u nastavi XIII*, br. 26 (2) (2015): 98-112.

kult ličnosti koji je, u slučaju Josipa Broza, toliko dugo građen. Još za vrijeme trajanja Drugog svjetskog rata Titovo ime postaje sve poznatije među narodom zahvaljujući njegovim suborcima, a komunistička propaganda pazila je na svaki detalj vezan uz njega u svrhu kreiranja bespriekorne slike o partijskom vođi i budućem čelniku države.¹⁸ Goldstein navodi da se prvi put Josip Broz Tito u medijima spominje 1942. godine, kao „komandant Tito“, u novinama *Vjesnik* te je od tada sve prisutniji u tisku, a po završetku navedenog rata, njegovo ime i slika bili su sveprisutni.¹⁹ Spominje se npr. u *Slobodnoj Dalmaciji* koja je često prenosila njegove govore puku, a za primjer se može navesti br. 74 *Slobodne Dalmacije* izdan 1. studenog 1944. godine koji navodi: „Maršal Tito pozvao je sve građane Jugoslavije na učvršćenje bratstva i jedinstva, pa je rekao: „Svaki poštenu građanin treba da bude spreman da sarađuje s nama na podizanju i obnovi naše poružene domovine.““

²⁰ Nakon formiranja komunističke Jugoslavije, KPJ-e je pro forma promovirala slobodu tiska iako je u stvarnosti bilo u potpunosti drugačije, a sam je Tito kontrolirao sve medije koji su o njemu izvještavali. Svaki njegov pokret bio je budno praćen od strane novinara i nametnut kao glavna vijest u svim medijima.²¹ Također, za vrijeme borbe protiv okupatora, u Titovu čast skladaju se pjesme, a paralelno s jačanjem kulta ličnosti, rastao je njihov broj. Neke od poznatijih pjesama su „Ide Tito preko Romanije“, „Druže Tito, mi Ti se kunemo“, „Uz maršala Tita“, „Uz Tita i Staljina“, te mnoge druge. Analizirajući svaku od spomenutih pjesama, može se primijetiti da ga jugoslavenski narod slavi zbog ratnih postignuća i na taj način odobrava kao svog vođu koji će im osigurati bolju budućnost.²² Režiraju se i brojni filmovi koji veličaju borbu Partizana i njihovog predvodnika, a općepoznati su npr. „Bitka na Sutjesci“ i „Bitka na Neretvi“ o čijoj veličini i uspjehu u filmskom svijetu govore brojne filmske kritike i recenzije, kao i nominacija za Oscara za najbolji film na stranom jeziku, a neki od svjetski poznatih istaknutih glumaca iz navedenih filmova su Yul Brynner, Orson Welles i Richard Burton u ulozi Tita u Bitci na Sutjesci.²³ Također, treba spomenuti i njegovu

18 Despotović, Ljubiša, Šljukić, Srđan, Gavrilović, Darko, Perica, Vjekoslav, Velikonja, Mitja. *Mitovi epohe socijalizma*, Novi Sad: Fakultet za evropske pravno-političke studije, 2010., 20- 21.

19 Goldstein, Ivo, Goldstein, Slavko, *Tito*, 480.

20 *Slobodna Dalmacija*, Split, br. 74., 1. studenog 1944.

21 Goldstein, Ivo, Goldstein, Slavko, *Tito*, 486.

22 Isto, 480.

23 Zvijer, Nemanja. „Presenting (Imposing) Values through Films. The Case of the Yugoslav Partisan Films.“ *Images 2*, br. 2 (2014): 1-12.

prisutnost, tj. idealiziranje Tita u školskim udžbenicima s ciljem odgajanja mladosti koja će biti podobna Jugoslaviji. Uz Tita, isticalo se bratstvo i jedinstvo i pobjeda Partizana nad okupatorom.²⁴

Štafete

Ideja o prenošenju štafete u Titovu čast službeno je potekla od Josifa Prohaske, gimnazijskog profesora iz Kragujevca, a s vremenom je prerasla u sveobuhvatnu jugoslavensku manifestaciju koja je težila ujedinjenju svih društvenih slojeva, dobnih uzrasta i geografski gledano, svih teritorija Jugoslavije, te na taj način pridonosila izgradnji zajedničkog nacionalnog identiteta novonastale države. Često je interpretirana kao simbol zajedništva što ne čudi jer je na određen način ujedinjavala sve one koji su sudjelovali u navedenoj manifestaciji, bilo da su prenosili štafetu, ispunjavali ju pismima ili samo pasivno promatrali.²⁵ Formalno je štafeta u Jugoslaviji uspostavljena u Zagrebu, u kolovozu 1945. godine na drugom zasjedanju Fiskulturnog odbora Jugoslavije. Važno je spomenuti da je ideja trčanja štafete preuzeta od vremena Petra 2. Karađorđevića u čiju se čast također trčala.²⁶

U prvim godinama navedene manifestacije, naglasak je prvenstveno bio na veličanju narodnooslobodilačke borbe s Titom na čelu što je pridonijelo odobravanju njegove vlasti od strane naroda i poticanju jedinstva jugoslavenskog naroda, a od 1957. godine službeni naglasak se stavlja na omladinu koja je, sudeći po Titovim govorima, trebala dalje nastaviti tradiciju jugoslavenskog jedinstva koju su 1945. godine utemeljili tadašnji vladajući ljudi. Opća podjela štafeta bila je na glavne i lokalne, a prisutne su bile i štafete većih jugoslavenskih gradova te štafete Armije kojih je bilo više s obzirom na to da je svaki sektor vojske imao svoju. Sam put štafete bio je strogo definiran kako bi se obišla sva povijesno važna mjesta, a građani su se posebno veselili glavnoj štafeti koju su pozdravljali zastavama, transparentima i cvijećem. S vremenom štafeta je imala sve veći broj sudionika, a prema izvorima od 1950. godine broj je sudionika bio veći od milijun. U periodu od 1945. do 1956. godine štafeta se nazivala „Titova štafeta“ te je, kako je prethodno navedeno, bila usmjerena prvenstveno

24 Koren, Snježana. *Politika povijesti u Jugoslaviji (1945.-1960.)*, Zagreb: Srednja Europa, 2012., 118.

25 Panić, Ana, „Štafeta-simbol zajedništva“ u: katalog Štafete 1945-1987, Beograd: Muzej istorije Jugoslavije, 2008., 13.

26 Goldstein, Ivo, Goldstein, Slavko. *Tito*, 496.

na veličanje Titove osobe i pobjede u Drugom svjetskom ratu, uz spominjanje mladih u svečanom govoru Josipa Broza Tita ispred Bijelog dvora gdje se održavao završni dio manifestacije od 1946. do 1956. godine. Od navedene 1956. godine, završna svečanost je prebačena na novu lokaciju, stadion Jugoslavenske narodne armije, a promjenom lokacije, uvela se promjena i među štafetama, točnije uručivala se samo savezna štafeta, odnosno „Štafeta mladosti“, umjesto više glavnih kako je inače bio slučaj. Od pojave „Štafete mladosti“ fokus je službeno prebačen na mlade i njihovu važnost te se u okviru navedene manifestacije razvija praznik „Dan mladosti“. Mladi su bili izrazito angažirani u tom periodu te je bila velika čast među omladinom nositi štafetnu palicu. Stoga su prvi i posljednji nositelji palice pažljivo birani s obzirom na njihova postignuća u obrazovanju, sportu ili radu. Posljednjim nosačima štafetne palice sam je Tito poklanjao zlatne satove, a nerijetko su bili objavljivani u novinama.²⁷ Posljednji je put štafeta Titu, koji je bio lošeg zdravstvenog stanja, uručena 1979. godine, ispunjena porukama za brzo ozdravljenje, a godinu nakon, zbog predsjednikove smrti 4. svibnja 1980. godine, manifestacija je otkazana s izjavom „Utakmica je odgođena“.²⁸

Titov pogreb kao odraz uspješnog kulta ličnosti

Josip Broz Tito preminuo je 4. svibnja 1980. godine u Ljubljani, u 87. godini života, a njegov posljednji ispraćaj i način na koji je jugoslavenska javnost primila vijest o njegovoj smrti, jasni su pokazatelji jačine njegovog kulta ličnosti. Nekoliko sati nakon njegove smrti, Predsjedništvo SFRJ i CK SKJ održalo je izvanrednu sjednicu i proglasilo smrt predsjednika Tita što je cijelu Jugoslaviju „zavilo u crno“ te se na osam sati obustavio svaki rad. Vlakom je njegovo tijelo prebačeno iz Ljubljane u Beograd gdje se održao posljednji ispraćaj, a jugoslavenski narod dolazio je na željeznice kako bi mu odao počast. Na dan sahrane, 8. svibnja 1980. godine, izaslanstvo Saveza socijalističke omladine Jugoslavije položilo je Štafetu mladosti na Titov lijes u Skupštini SFRJ. Sahrana Josipa Broza Tita, održana na Dedinju u Kući cvijeća, prema mnogim povjesničarima jedna je od najvećih državnčkih sahrana u povijesti te jedno od najvećih sastajanja svjetskih političara ikad, a prijenos sprovoda bio je emitiran u 58 zemalja. Prisutnost najviših političkih dužnosnika iz 128 zemalja

27 Panić, Ana, „Štafeta-simbol zajedništva“ u: katalog Štafete 1945-1987, Beograd: Muzej istorije Jugoslavije, 2008., 15-17.

28 Ridley, Jaspers. *Tito (Biografija)*, Zagreb: Prometej, 2000., 23.

dovoljan je dokaz koliko je Tito bio poštovan u svijetu. Također, sudeći po dostupnim izvorima, posebno snimkama, evidentno je da je tuga jugoslavenskog naroda zbog predsjednikove smrti bila iskrena i velika te su oplakivanjem Tita oplakivali i Jugoslaviju kojoj se bližio kraj.²⁹

„I poslije Tita, Tito!“

Suprotno očekivanjima mnogih, nakon Titove smrti nastavljeno je obilježavanje Dana mladosti i prenošenje štafete koja se od 1980. godine uručivala predsjedniku Saveza socijalističke omladine Jugoslavije. Manifestacija je poprimila novi karakter, točnije nostalgično se prisjećala Tita i održavala sjećanje na njega, stoga je nazvana „I poslije Tita, Tito!“. Narednih sedam godina održavani su razni događaji kao što su koncerti, sportska natjecanja i kvizovi o Titu kako bi se zadržala svijest o preminulom predsjedniku, a samim time i svijest o Jugoslaviji što više među stanovništvom.³⁰ Služeći se arhivom *Slobodne Dalmacije*, može se kao primjer koncerta navesti koncert na stadionu JNA pod nazivom „S Titom u nama“ iz 1982. godine na kojem je, prema navedenom izvoru nastupilo više od sedam tisuća izvođača.³¹ Također je, 1984. godine, na Dan mladosti zaplovio brod pod imenom Josip Broz Tito.³² Mediji su i dalje izvještavali kako uoči Dana mladosti mladi svoje uspjehe posvećuju Titu kao svom vrhovnom autoritetu, iako je u stvarnosti bilo drugačije. Mladi su bili sve udaljeniji od ideje proslave Dana mladosti te su je mnogi smatrali besmislenom. Središnja proslava i dalje se odvijala na stadionu JNA u Beogradu, no kritike su iz godine u godinu rasle. Posebno nezadovoljstvo među stanovništvom je izazvala proslava iz 1983. godine jer se Titova statua od gotovo 10 metara nadvila nad navedenim stadionom. Postavljalo se pitanje: „Trebali li nam Tito u natprirodnoj veličini?“³³

Štafeta je bila ispunjena pesimističnim porukama, mladi su tražili promjene te je s vremenom važnost štafete potpuno nestala, a koristile su je samo vlasti kako bi zataškali realne probleme. Zbog skandala koji se dogodio 1987. godine, štafeta je trajno ukinuta. Naime, grupa „Novi kolektivizam“ izradila je plakat po uzoru na nacistički plakat

29 Isto, 23-26.

30 Panić, Ana, „Štafeta-simbol zajedništva“ u: katalog Štafete 1945-1987, Beograd: Muzej istorije Jugoslavije, 2008., 18.

31 *Slobodna Dalmacija*, Split, 25. svibnja 1982.

32 *Slobodna Dalmacija*, Split, 25. svibnja 1984.

33 Panić, Ana, „Štafeta-simbol zajedništva“ u: katalog Štafete 1945-1987, Muzej istorije Jugoslavije, Beograd, 2008., 33-34.

iz 1936. godine, koji je odobren kao idejno rješenje za proslavu Dana mladosti, što je izazvalo veliko nezadovoljstvo među stanovništvom i potaknulo kampanju „Štafeta, ne hvala.“ Bilo je evidentno da jugoslavensko stanovništvo, posebno mlađe generacije, nema namjeru održati emocionalnu vezu prema Titovo Jugoslaviji i samom Titu nostalgичnim slavlјima, kako su se vladajući nadali da će održati, već je tražilo poboljšanje životnih uvjeta, a stanje u navedenom periodu najbolje opisuje citat iz rada Ane Panić: „Novo idejno rešenje nije vratilo duhove u bocu. Štafeta koja je na vrhu imala osam crvenih kapljica nije bila poziv na pomirenje. Sa priličnom malodušnošću štafeta je prošla poslednji put kroz Jugoslaviju. Poruka koju je nosila bila je, zapravo, upozorenje.“³⁴

Zaključak

Josip Broz Tito bio je jedan od najpoznatijih i najvažnijih političara u svijetu. Pobjedom u Drugom svjetskom ratu, stao je na čelo Jugoslavije koju je vodio do svoje smrti. Njegova vladavina obilježena je elementima kulta ličnosti koji su kroz rad navedeni, a njemu i KPJ koja je stajala iza njega navedeni elementi omogućili su da relativno vode politiku Jugoslavije uz jasno obožavanje od strane naroda. Elementi kulta ličnosti su bili izrazito važni u kriznim vremenima kao što je bio sukob s Informbiroom 1948. godine. Svim manifestacijama u Jugoslaviji Tito je bio dugi niz godina zajednička veza, a njegov je kult bio toliko snažan da su ga nazivali „najboljim vođom i prijateljem naroda i mladih“. Komplimente je uživao od svjetskih političara i naroda pa su ga tako stanovnici SAD-a nazivali dominantnom figurom svjetske scene, Afrikanci patrijarhom nesvrstanih, Englezi simbolom 20. stoljeća, a Nijemci darom sudbine. On je držao sve narode u Jugoslaviji na okupu, a nakon njegove smrti, pokazalo se da navedena država nema budućnost. Prema Simiću i Despotu, Titova smrt nije samo Jugoslaviju zavila u crno nego i cijelu svjetsku političku scenu koja ga je poštovala te navedeni autori pišu: „Kad biološki zakoni ni njega nisu mimoišli, Titovi su nasljednici govorili kako je njegovom smrću svjetska povijest ostala udovica, a svoje sunarodnike su tješili prisegom: „I poslije Tita Tito.““³⁵

34 Isto, 35.

35 Simić, Pero, Despot, Zvonimir, „Tito-Jedna biografija“, 21.-23.

Bibliografija

1. Blažević, Robert. „Stigma i karizma.” *Politička misao* 40, br. 3 (2003): 128-144.
2. Blažina, Boris. „Djetinjstvo i mladost Josipa Broza Tita 1892. - 1920. kroz prizmu biografija: kontradikcije, nedosljednosti, politizacija, pedagogizacija.” *Povijest u nastavi XIII*, br. 26 (2) (2015): 81-123.
3. Despotović, Ljubiša, Šljukić, Srđan, Gavrilović, Darko, Perica, Vjekoslav, Velikonja, Mitja. *Mitovi epohe socijalizma*, Novi Sad: Fakultet za evropske pravno-političke studije, 2010.
4. Goldstein, Ivo, Goldstein, Slavko. *Tito*, Zagreb: Profil, 2015.
5. Koren, Snježana. *Politika povijesti u Jugoslaviji (1945.-1960.)*, Zagreb: Srednja Europa, 2012.
6. Miljan, Goran. „“Karizmatični“ Poglavnik? Poglavnik i formiranje karizmatičke zajednice – primjena i korisnost Weberova koncepta karizme.” *Historijski zbornik* 66, br. 1 (2013): 121-147.
7. Nemet, Dražen. „Povijesni mitovi o Josipu Brozu Titu kao sredstvo manipulacije narodima na prostoru bivše SFRJ.” *Pro tempore*, br. 3 (2006): 109-111.
8. Overy, Richard. *Diktatori (Hitlerova Njemačka i Staljinova Rusija)*, Zagreb: Naklada Ljevak, 2005.
9. Panić, Ana. „Štafeta-simbol zajedništva“ u: katalog Štafete 1945-1987, Beograd: Muzej istorije Jugoslavije, 2008.
10. Pirjevec, Jože. *Tito i drugovi*, Zagreb: Mozaik knjiga, 2012.
11. Rabrenović, Andrijana. „Politički plakat i kult ličnosti.” *MediAnali* 7, br. 13 (2013): 71-101.
12. Simić, Pero, Despot, Zvonimir. *Tito-Jedna biografija*, Zagreb: Despot Infinitus, 2017.
13. Zvijer, Nemanja. „Presenting (Imposing) Values through Films. The Case of the Yugoslav Partisan Films.” *Images* 2, br. 2 (2014): 1-21.

Mrežne stranice:

1. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža
2. Arhiv *Slobodne Dalmacije* (<https://arhiv.slobodnadalmacija.hr/pvpages/pvpages/folderYears/>)

SUMMARY

A cult of personality is an eternally relevant historical and social topic. This paper will showcase the main elements of the cult of personality of Josip Broz Tito, the leader of Yugoslavia, and one of the most prominent historical figures in general. The meaning of the term “cult of personality” will be explained, as well as the main elements that led to its establishment. Some of the elements, which were approved by most of the population of Yugoslavia and used for the establishment of Tito’s untouchable reign, will also be provided, as well as the ways in which they were used to achieve said reign

Keywords: *The cult of personality, Josip Broz Tito, Youth Day/Day of Youth, Relays of youth, Yugoslavia*